

Întreaga lume e livada noastră. Memoria unui spectacol-document

DOI : 10.46522/S.2023.01.10

Dana MOISUC PhD

”North Theater”, Satu Mare

”Octavian Stroia” Secondary School of Choreography and Dramatic Art, Cluj-Napoca

dana.moisuc@yahoo.com

Abstract: The Whole World is Our Orchard. The Memory of a Documented Performance

In theatre, the collective memory is contradictory, since every witness remembers that which has personally impressed him or her the most. The spectator-as-witness will evoke the inner upheaval that the performance, with all its energy, has created; the actor-as-witness will make reference to the turmoil of the whole artistic process when constructing the character he or she has impersonated, whereas the director-as-witness will recount the complexity of the staging of the whole show. But the flawed memory of those of us still present in today’s theatre cannot activate the artistic truth of performances created in times gone by unless we resort to the impersonal witness of the documented performance. To this effect, we have chosen the Romanian National Television recording of “The Cherry Orchard”, directed by the consummate Gyorgy Harag, a performance which is regarded as a landmark of the Romanian theatre in the last sixty years. The memory of those that have directly shaped us as future actors makes it compulsory for us to also rememorate the itinerary of our professional development, the realization of the mutual effort that went into it, the incredible human relationship between teacher and student, master and disciple. The first one is that of bringing to the foreground the monumental artistic value of the 1985 production of “The Cherry Orchard”, directed by Gyorgy Harag, still so relevant to today’s theatre audience through its themes of the uprooted individual, the new man. The pervasive feeling of living in an uprooted world finds its perfect epitome in Trofimov’s words: “The whole of Russia is our orchard”.

Key words: *documented performance, artistic testament, memory, master, disciple.*

Motto: „Livada de vișini e insula lui Prospero care s-a chemat și se va chema György Harag.”
Parhon 1985, 98

În teatru, memoria colectivă e contradictorie, căci fiecare martor își amintește ce l-a impresionat cel mai mult în mod personal. Martorul-spectator va evoca tumultul lăuntric al energiei spectacolului, martorul-actor supliciuul întregului proces artistic de construcție a personajului, iar martorul-regizor va reconstitui complexitatea montării artistice a

întregii producții teatrale. Marcată de trecerea timpului, memoria celor încă prezenți în viața teatrului de azi, nu-și poate activa adevărul făuririi spectacolelor de teatru de odinioară, decât apelând la impersonalul martor-document.

Făcând parte din spațiul teatral târgmureșean de-a lungul unui deceniu și ceva, în calitate de studentă, masterandă, doctorandă, și actriță profesionistă, am parcurs acest drum al desăvârșirii artistice urmând calea celor dinaintea mea și fiind, fără voie, martor-discipol la dezvoltarea și înfăptuirea acestui adevărat cuptor athanoric de creație teatrală: Universitatea de Arte din Târgu Mureș, Sala Studio și Teatrul Național Târgu-Mureș.

Am ales înregistrarea televizată, realizată în colaborare cu Casa de producție a Televiziunii Române, a spectacolul *Livada de vișini* în regia colosalului György Harag, unul dintre spectacolele martor-document, un reper important al vieții teatrale desfășurat în acești 60 de ani, prin intermediul căruia ne propunem o rememorare și o celebrare în același timp, a unor vremi ce au generat valori artistice și pedagogice prin care astăzi, noi cei prezenți, ne tragem seva și existăm în arealul teatrului românesc. Amintirea celor care în mod direct ne-au format ca viitori actori profesioniști ne obligă, în același timp, la o rememorare a traseului devenirii noastre, conștientizarea efortului comun, profesor-student, maestru-discipol.

Abordarea pe care ne propunem are o dublă motivație. Prima e cea de a aduce în prim plan importanța artistică a monumentalei montării realizată de György Harag din anul 1985, concepție regizorală ce își păstrează încă actuală tema dezrădăcinării omului nou. Atunci când ne raportăm la vremurile debusolate de azi, parafrazând replica personajului cehovian Trofimov „întreaga Rusie e livada noastră”, devenim conștienți că suntem martorii zguduirii societății contemporane, și neîndoielnic al noul fenomen al haosului, al migrației, fapt ce ne face să concluzionăm că *întreaga lume e livada noastră*.

Cea de-a doua motivație este legată de forța artistică a acestui spectacol, dată de valoarea sa estetică, ce engramează în imaginile sale tehnici și forme interpretative care aparțin generației de aur a teatrului romanesc, personalități ce ne-au marcat în mod direct destinul artistic. Ne referim la cel care ne-a fost profesor de actorie timp de patru ani, maestrul Cornel Popescu secondat de soția sa, excelenta actrița Marinela Popescu, dar și o altă personalitate artistică prezentă în acest spectacol-document, cea care ne-a fost parteneră de scenă mulți ani la teatrul de Nord Satu Mare, fascinanta actriță Livia Ungureanu-Doljan.

În volumul *Livada de vișini, teatrul nostru*, George Banu aduce împreună cele mai convingătoare montări regizorale europene ale textului cehovian, din perspectiva martor-spectator. Un jurnal în care sunt cuprinse „livezi faimoase, livezi necunoscute, toate fiind, însă, purtătoare ale unei anumite metafore sau ale unui discurs inedit despre complexul livezii” (Banu 2000, 10). George Banu apelează la memoria vie considerând că „memoria înregistrată e mai degrabă potrivită pentru a reconstitui arhivele unei biografii” (Ibidem). *Livada de vișini* în concepția sa are o semnificație multiplă: tranziția de la

o lume la alta, inadaptarea la noile cerințe ale societății moderne, valori care nu-și mai găsesc sensul în noile vremi, o mutație violentă ce înghite cu sine un univers edenic.

Colindând cu memoria prin livezile lui Giorgio Strehler, Lucian Pintilie, Radu Penციulescu, Peter Brook, Andrei Șerban, Lev Dodin, Vlad Mugur și mulți alți regizori europeni, se oprește în final și nu întâmplător, asupra montării lui György Harag de la Teatrul Național Târgu-Mureș. Anul 1985 e anul sumbru ce anunță sfârșitul unui destin, care aduce cu sine o creație unică, căci livada lui Harag e ținută de umbra morții inevitabile. La fel ca și Cehov, Harag, se confruntă plin de luciditate cu sfârșitul.

Harag s-a stins înaintea primului spectacol, luând drumul aceluia culoar al timpului, din care făcuse principalul său element scenografic. Un tunel care absoarbe lumea livezii de vișini, metaforă teatrală vizualizând relațiile muribunzilor întorși la viață.

Banu 2000, 10

George Banu decodifică întregul spațiu scenografic realizat de Romulus Feneș, ca fiind dimensiunea imaterială, pendularea între lumea celor vii și celor de dincolo, așa cum personajele cehoviene șovăiesc atunci când trebuie să se despartă de livadă. Un tunel prin care personajele *Livezii de vișini* vin și pleacă, părăsesc spațiul scenei, urmează o clipă de liniște, apoi totul se prăbușește, dezvelind scena goală în care murea Firs. „Decifram, astfel, testamentul lui Harag, care punea în scenă, moartea propriului său teatru și, totodată, cealaltă moarte, moartea ființei, singură pe lume, în ultim ceas” (Banu, 2000, 127), mărturisește George Banu.

Cine ar putea dezvălui pe scenă finalul, prezența morții, mai bine decât György Harag, cel care s-a confruntat cu ea încă din perioada adolescenței. Născut 4 iulie 1925, la Marghita, județul Bihor, într-o familie de evrei, este deportat în anul 1944 în ghetoul de la Șimleul Silvaniei, apoi în lagărul de la Auschwitz și Mauthausen. După cum mărturisește chiar el, a fost singurul supraviețuitor al întregii sale familii și al unui transport de 1500 de persoane.

Cred că am o fire ciudată – sau poate că eram prea tânăr ca să pot conștientiza faptele prin care am trecut – căci torturile prin care am trecut nu m-au traumatizat pentru toată viața, așa cum pățiseră mulți supraviețuitori. Am trecut prin chinuri inumane, luni în șir munceam îmbrăcați doar în cămașă, pe friguri de minus douăzeci de grade.

Nánay 1992, 17

Revine în țară în anul 1944 foarte bolnav și epuizat, ținut la pat pentru mult timp.

Boala și spectrul morții îl conferă maestrului Harag clarviziunea de a-l percepe pe Cehov dincolo de textul dramatic al *Livezii de Vișini*. El știe că numai cei înștrăinați de forța destinului neprielnic devin puternici și își pot privi sfârșitul prin seninătatea supliciuului. Cele două destine: al autorului și cel al regizorului sunt îngemănate de puterea de a îndura, de a-și accepta în liniște soarta, oricât de nemiloasă ar fi ea. În cartea sa *Morți imaginare*, Michel Schneider își propune un exercițiu imaginativ și o

investigare a morții lui Anton Pavlovici Cehov, cel care a iubit viața, cu toată ființa lui. Deși s-a luptat cu o tuberculoză încă din tinerețe, s-a regăsit prin scris și atunci când boala îl chinua mai tare își făcea planuri de călătorie din Norvegia până în Africa doar să fie în preajma mării. Imensitatea mării era singurul lucru care îi amintea de frumusețea copilăriei. Dorința de a evada dintr-o realitate dureroasă e transferată asupra personajelor sale din livadă, ce vin și pleacă căutând-se pe sine, căutând o fugă din calea pierderii propriei identități. În iulie 1904 este trimis în Germania la Badenweiller, în speranța că băile de acolo îl vor însănătoși. Eforturile sunt zadarnice „ridicat în șezut, între soția lui și medicul german, Cehov alege să spună ultimul cuvânt într-o limbă străină, cea pe care soția lui nu o vorbea. Și pentru că întotdeauna trebuie să articulezi cuvintele, o spune cu voce tare, cam forțat, ca la teatru: «*Ich sterbe!/Mor!* »” (Schneider, 2010, 159). Cu glas stins el moare, într-o *altă limbă* pe 2 iulie 1904.

Livada de vișini de pe scena Naționalului Mureșan surprinde fragilitatea vieții, în spațiul auster al lumii, în care cei neinițiați cad secerăți de un destin incert. Regizorul György Harag nu ne arată livada. În viziunea sa regizorală livada poate fi oriunde, aici sau poate acolo, e lumea întregă, livada poate fi în noi, căci în fiecare din noi e o livada paradisiacă, de care ne despărțim pentru a ne elibera, pentru a merge mai departe. La un an de la dispariția regizorului, apare în revista *Teatrul* (nr.7-8) o serie de interviuri scurte ale unor actori ce făceau parte din distribuție: Silvia Ghelan -Ranevskaia, Luminița Borta – Ania, Marinela Popescu – Varia, Mihai Gingulescu – Gaev, Ion Fiscuteanu (Lopahin), Cornel Popescu (Trofimov), Vasile Vasiliu (Simeon Piscic), Livia Doljan (Charlotta), Dan Ciobanu (Ephiodov), Monica Ristea (Duniașa), Aurel Ștefănescu (Firs), Cornel Răileanu (Iașa).

Ne vom opri asupra scurtului interviului oferit de regretatul profesor de arta actorului, Cornel Popescu, care mărturisește, făcând referire la munca de elaborare a personajului Trofimov, sub îndrumarea maestrului Harag: „Orice rol lucrat cu el înseamnă măcar o încercare, dar de regulă o reușită în autodepășire (noi mijloace, noi modalități, situații speciale), o explozie de imagini (și ce imagini!) pe care le stârnea în fiecare dintre noi. Cred că a fost cea mai cinematografică direcție de scenă ce am trăit-o până acum. Și cea mai rodnică, în încercarea de a găsi drumul spre arta autentică.” (Popescu, 1986). Filmul interior pe care regizorul îl sugera actorilor era revelator. Prin el fiecare actor se conectează cu tulburătoarea imagine de ansamblu creată în spațiului scenic, dublată de muzica ale căror sonorități stranii sunt compuse de Fátyol Tibor¹, nu fac altceva decât să amplifice starea de nesiguranță a personajelor. Compatibilitatea dintre cele două personalități artistice este perfectă, căci și regizorul și actorul aduc cu sine în munca de elaborare artistică, disciplina școlii de teatru românesc, de la Cluj și București. În anul de cumpănă în care tânărul György Harag este deportat în lagărele naziste, în România, la Craiova, se naște în 6 septembrie 1944, Cornel Popescu. La 28 de ani absolvă Institutul de

¹ Fátyol Tibor, (1935-2017), compozitor, dirijor, profesor, director al Filarmonicii de Stat Dinu Lipatti din Satu Mare

Artă Teatrală și Cinematografică din București, la clasa maestrului Ion Cojar. Destinul artistic îi aduce împreună pe scena Teatrul Național Târgu-Mureș, urmează ani prolifici, în care împreună studiază temeinic tainele creativității actorului, tehnici de abordare a personajului. Se știe că artistul Cornel Popescu a fost unul dintre actorii îndrăgiți de regizorul Harag alături de care a dat viață unor personaje remarcabile, ce au rămas în amintirea colectivă a publicului târgmureșean: Antioh Elpidiforovici² – comisarul șef din piesa *A murit Tarelkin* de Suhovo Kobâlin, și studentul Trofimov din *Livada* lui Cehov. Distinsul critic de teatru Victor Parhon remarca în cronica sa teatrală, modul în care Cornel Popescu a elaborat acest personaj cehovian: „Eternul student Trofimov, îndrăgostit cam fără speranță de Ania (foarte sumar schițată de Luminița Borta), e compus cu minunăție și finețe de Cornel Popescu, actorul cizelându-și rolul și de astă dată” (Parhon 1985, 101).

Personalitate puternică, Cornel Popescu a strălucit prin două calități admirabile, a fost un excepțional actor de teatru și film dar și un profesor desăvârșit, ce a construit destine artistice solide pentru studenții săi. Făuritor a zeci de roluri impresionante, reușește să întrupeze personaje răscolitoare precum: Smerdiakov (*Frații Karamazov* de F. M. Dostoievski, regia – Constantin Codrescu, cel care l-a jucat și pe Karamazov, 1979), Conte Warwick (*Ciocârlia* de Jean de Anouilh, în regia Elemér Kincses, 1980), Nebunul (*Moartea accidentală a unui rebel* de Dario Fo), regia Dan Alexandrescu, 1981, Hamlet (*Hamlet* de W. Shakespeare, regia Nicolae Scarlat, 1983), și multe alte roluri fascinante prin care actorul Cornel Popescu s-a dăruit publicului târgmureșean în emoții, trăiri intense și jertfa de sine. „La capătul unui rol este marea ta singurătate... În primul rând nu are cum să iasă, și nu iese nimeni cu bine din meseria asta. Nu ai scăpare. Sunt absolut convins că actoria nu este o vocație, ci o damnație.” mărturisește actorul Anton Tauf atunci când se referă la relația actor-personaj (Sarvari 2017, 254).

Rolul Richard al-II-lea de William Shakespeare, de la Teatrul Național Târgu-Mureș, ce a avut premiera în 18 martie 1998, vine să confirme dubla vocație cu care a fost înzestrat maestrul Cornel Popescu. În calitate de martor-discipol, prezentă în sală, am asistat la această reunire a generațiilor, în care profesorul distribuit în rolul lui Richard al II-lea, și studenți săi jucau împreună. Un spectacol în care regizorul Mihai Manolescu îngăduie această predare de ștafetă de la o generație la alta, din distribuție făcând parte: Romeo Romitan (Contele de Salisbury), Dan Rădulescu (Green), Sorin Leoveanu (Henry Percy), Gabriel Dumitraș (Sir Stephen Scroop) și Ada Milea și Mirela Pătrăuceanu (două doamne din suita reginei), toți studenți în ultimul an de studiu, pregătiți pentru a ființa în personajele shakespeareiene. Astăzi lumea teatrului românesc culege rodul muncii celui care a fost profesorul Cornel Popescu, căci majoritatea din cei care i-au fost studenți, acum sunt actori profesioniști consacrați pe scene importante din România.

² Spectacolul „A murit Tarelkin” a fost înregistrat și în Arhiva Teatrul Radiofonic, 1983, regia artistică Harag György, adaptare radiofonică Dan Puican. <https://teatruradiofonic.com/a-murit-tarelkin-de-a-v-suhovo-kobilin/>.

Apropierea de lumea filmului are loc încă din 1976, când actorul Cornel Popescu face parte din echipa peliculei *Povestea dragostei* în regia lui Ion Popescu Gopo. Alături de creatorul cunoscutului *omuleț Gopo*, se va implica și în realizarea coloanei sonore a comediei fantastice în genul *fotomix*³. Continuă să fie distribuit în filme românești: *Din prea multă dragoste* (1986), regia Lucian Mardare, unde se remarcă alături de Gheorghe Cozorici, Ovidiu Iuliu Moldovan și Doru Ana; *Există joi* (1988), regia Adrian Petrigenu; *Femeia visurilor* (2005), regia Dan Pița, film în care joacă alături de Răzvan Vasilescu, Dan Condurache, Marius Bodochi și Cătălina Mustață. Rolul din filmul *Moromeții* (1987), regia Stere Gulea, completează seria peliculelor martor-document, căci personajul *Albei*, poreclit și *Jupuitu* imaginat de Marin Preda în romanul său, rămâne pentru totdeauna un reper interpretativ al actorului de film Cornel Popescu.

Amintirea neblurată a omul Cornel Popescu, ne parvine prin timpul scurs de la apariția sa (unsprezece ani), sub forma unei energii vibrante ce ne răscolește și acum. Un amalgam de emoții copleșitoare ne fac să ne amintim cu drag de toată perioada celor patru ani de studiu în actorie. 1994 - 1998 sunt cei mai frumoși și bogați ani în care ne-a făcut să înțelegem ce este *actorul*, ce este teatrul, și cum trebuie să ne raportăm la această lume în care mirajul scenei ne subjugă. Mentor de vocație în arta actorului, păstrând rigorile profesorului său, regizorul-pedagog Ion Cojar, Cornel Popescu ne-a învățat adevăratele valori care stau la baza unui autentic actor profesionist: respect de sine și ceilalți, punctualitatea, generozitatea, studiul individual, grija pentru abilitățile corporale, perseverență, iubirea față se semenii noștri, celor cărora noi ne dăm și le dăruim artă.

Dea lungul celor 39 de ani pe care Cornel Popescu ia consacrat scenei Naționalului din Târgu-Mureș, i-a fost alături talentata Marinela Popescu. Cei doi au format un cuplu inseparabil în viață, pe scenă dar și la universitate. Fascinantă ca actriță dar și în calitate de profesor asociat între 1976 și 2000, Marinela Popescu a completat în mod desăvârșit educația noastră artistică. De o disponibilitate excepțională, ne-a inițiat în tainele procesului artistic, în modul de abordare și creare a personajelor feminine. Înzestrată cu abilități înnăscute pentru scenă, și-a arătat în toți acești ani compatibilitatea cu personalitatea exigentă a maestrului Cornel Popescu. Revăzând înregistrarea spectacolului martor-document *Livada de vișini* la o distanță de 36 de ani, am observat plus valoarea artistică pe care o aduce reprezentăției regizate de György Harag a acestui cuplu de actori înzestrați. Rolul Varia este sublim realizat în tandem cu partenerul său de scenă inegalabilul Ion Fiscuteanu, cel care îl interpreta pe Lopahin. Ion Parhon remarca în articolul său dedicat Livezii, profunzimea cu care actrița construiește acest rol: „Chiar dacă Varia interpretată cu aplomb și remarcabilă intuiție scenică de Marinela Popescu îl iubește (pe Lopahin) și nici el nu e poate străin de acest sentiment, imposibilitatea mariajului dintre abandonul acestei lumi care moare și rapacitatea funestă a celei care se naște, numai pentru a-i lua locul, e mai puternică decât dorința sinceră a celor două personaje nelipsite de autentic fior tragic.” (Parhon 1985, 100-101).

³ Fotomix, tehnică de film prin care imaginile de film sunt combinate cu imagini de animație.

Creatoarea unor roluri feminine recompensate prin nenumărate premii: Premiul pentru cel mai bun rol feminin, la Festivalul Național de Teatru 1974, pentru rolul Maria din *Piticul din grădina de vară* de D. R. Popescu, în regia regretatului Dan Micu; Premiul de interpretare a rolului Victoria din *Evul Mediu întâmplător* de Romulus Guga, în regia lui Cristian Hadjiculea la Festivalul de Teatru Contemporan de la Timișoara – 1987, este cea căreia i se atribuie marele Premiul de interpretare cu rolul Gena din *Titanic Vals* de Tudor Mușatescu în regia lui Tudor Chirilă, acordat în 1988 la Festivalul de Comedie Galați. Memoria teatrului românesc târgmureșean conține zeci de roluri importante pe care talentata actriță le-a interpretat într-un mod atât de autentic. Amintim câteva dintre ele: Madame de Boufor – rol de debut în anul 1973, din *Războiul vacii* de Roger Avermaete în regia lui Dan Micu; Ludmila în *Cvadratura cercului* de V. Kataev, regia Nicolae Scarlat 1973; Mariana în *Tartuffe* de Molière în regia lui Dan Micu, 1974; Maria în spectacolul *Piticul din grădina de vară* de D. R. Popescu regia Dan Micu, 1974; personajul Larisa în *Patru lacrimi* de Victor Rozov, regia Nicolae Scarlat, 1976; Martine în spectacolul *Doctor fără voie* de Molière, regia Hunyadi Andras, 1977; Aricia din *Fedra* de Racine, regia Dan Micu 1978; Ioana d'Arc din piesa de teatru *Ciocârlia* de Jean Anouilh, regia Kincses Elemér, 1980; Agafia Tihonovna în *Căsătoria* de N. V. Gogol în regia lui Dan Alexandrescu, 1982. Toate aceste roluri sunt menite să consolideze pregătirea artistică pentru rolul Varia din *Livada de Vișini* de A. P. Cehov, și întâlnirea cu maestrul György Harag, întâlnire care avea să-i marcheze în mod constructiv întreaga carieră artistică. Succesul profesional al distinsei actrițe Marinela Popescu trece granițele țării. Participarea la turnee și festivaluri internaționale în Franța la Paris, Strasbourg, Grenoble, în Cehia la Hradec Králové, dar și în Italia la Chirusi și Umbertide cu spectacole remarcabile: *Există nervi* de Marin Sorescu în rolul Femeia necesară regia Theodor Cristian Popescu 1996; *Ofer cameră student* de Louis Velle, Doamna Lemerlet, regia Raluca Mândrilă 1998, *La Reine Iocasta* de Constantin Zărnescu, Doica în regia lui Cristian Ioan, în anul 2003; apoi cu spectacolul *Crăiasa zăpezii* după H. Ch. Andersen unde a interpretat rolul Tâlhăroaicei și al Bunicii, în regia lui Aurel Ștefănescu - 2004; Burattino după Alexei Tolstoi, Vulpea Alice în regia lui Cornel Popescu – 2005; și *Micul prinț* de Antoine Saint Exupery, Șarpe și Floarea regia Cornel Popescu, o mini stagiune de treisprezece reprezentații jucate la Teatrul La Scala din Strasbourg. Toate aceste roluri amplifică valoarea meșteșugului actoresc a acestei artiste complexe, de care a dat dovada timp de 41 de ani petrecuți pe scenă, și care rămâne astăzi martor-prezent al unui trecut teatral extrem de valoros. Alături de artistul și profesorul Cornel Popescu, au transmis mai departe modele de viață ce au devenit repere vitale pentru noile generații de actori. Într-un interviu acordat cronicarului Ervin Mico, dedicat în memoriam regizorului György Harag, actorul Cornel Popescu mărturisește despre întâlnirile profesionale cu Harag, ce i-au marcat destinul și viața personală lui și soției sale: „Ne-am unit destinele în două momente esențiale ale vieții noastre: primul a fost începutul, pentru mine, când directorul artistic al teatrului din Târgu Mureș, György Harag ne-a ales la repetiție (pe mine și pe Marinela Popescu), ocrotindu-ne apoi cu autoritatea sa și acordându-ne încredere nemăsurată; al doilea, *Livada de vișini*, marele triumf artistic și al nostru, și al teatrului românesc în

general, a în semnat tragicul, insuportabilul sfârșit al acestui mare și ne uitat artist, pedagog și prieten de care n-aș vrea să mă despart în faptă niciodată” (Micó 1985, 81).

Studiul nostru asupra *Livezii de vișini* continuă cu abordarea unei alte personalități artistice ce a făcut parte din acest spectacolul-document. Este regretata actriță Livia Ungureanu Doljan care a jucat rolul guvernantei Charlotta. Amintirea frumoasei actrițe ne parvine prin timp când am avut onoarea să o cunoaștem și să ne fie parteneră de scenă încă din anul 1999 la Teatrul de Nord Satu Mare. Personalitate puternică, plină de vitalitate, magnetism și persuasiune, te fascina din prima secundă până în ultimul moment al jocului scenic. Memoria peliculei filmate a *Livezii*, ne relevă o Charlotta autentică, ce te captează și te face să vibrezi cu tragismul personajului cehovian. Recenzia spectacolului realizată de criticul de teatru Victor Parhon ne păstrează până astăzi dovada calității interpretării desăvârșite: „Livia Doljan în foarte buna ei formă artistică din ultimele stagiuni, aduce în scenă o guvernantă îmbătrânită fără de veste, drama reală a Charlottei căpătând, în tensionata interpretarea acestei actrițe, un misterios balans între tragic și comic, între gravitate și deriziune.” (Parhon 1985, 101). Rolul visceral realizat de Livia Doljan păstrează clar atmosfera pe care György Harag a pictat-o în emoții și stări. Asemeni unei bufon shakespearean personajul ei poarta cu sine un amalgam de tristețe și comic dus spre un cinism răscolitor, menit să-ți spună adevărul despre viață și moarte, printre lacrimi și surâs. S-a născut la 24 mai 1933, la Cluj, și a fost actriță pe scena târgmureșeană timp de 17, între anii 1972-1989. Ultimii douăzeci de ani îi dedică scenei Teatrului de Nord Satu Mare pe care l-a înnobilit prin roluri remarcabile de-a lungul numeroaselor stagiuni. Debutază la nouăsprezece ani cu rolul Vasea Ceașkin în *Cravata roșie* de S. Mihalkov la teatrul tineretului „Sfântul Sava” din București.

Carierea sa artistică cunoaște câteva perioade în diferite teatre din țară, în care a jucat un număr impunător de roluri – 139, pe parcursul a cincizecișipatru de ani de activitate profesională! Perioada de început 1953-1958 se desfășoară la Teatrul „George Bacovia” din Bacău unde va juca roluri de anvergură ce necesită curaj și talent, vom aminti doar câteva dintre acestea: Lena în *Hagi Tudose* de Barbu Ștefănescu Delavrancea; Marianne în *Tartuffe* de Molière (1955); Stăruitoarea în *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea (1957), toate aceste spectacole sunt montate în regia Val Mugur; Alis în *Omul care a văzut moartea* de Victor Eftimiu (1957), și Felisa în *Copacii mor în picioare* de Alejandro Casona (1958), ambele în regia lui Ionel Rusu. După o stagiune scurtă de un an la Teatrul de stat Petroșani, urmează apoi perioada 1959 – 1962, ce cuprinde trei ani la Teatrul Dramatic „Maria Filotti” din Brăila. Interpretază: Colombina *Mincinosul* de Carlo Goldoni, Boris în *Carnavalul de Ivan Sopot*, Orisia în *Ecoul îndepărtat* de Alexei Nicolaevici Arbuzov, Caterina în *Citadela sfărâmată* de H. Lovinescu, Decebal în *Escu* de Tudor Mușatescu, toate aceste spectacole în regia lui Dumitru Dinulescu. Teatrul „Victor Ion Popa” din Bârlad pare să-i ofere prolificiei actriței Livia Ungureanu Doljan o perioadă de stabilitate, căci zăbovește aici din 1963-1972. De-a lungul celor nouă stagiuni, construiește roluri pe măsura experienței scenice acumulată în acești ani: Georgeta în *Școala Nevestelor* de Molière, regia Constantin Dinischiotu, Corina în *Jocul de a vacanța* de Mihail Sebas-

tian regia Vasile Mălinescu; Ileana în *Noaptea e un sfetnic* bun de Alexandru Mirodan; Măscăriciul în *Alb și negru* de Ion Luca Caragiale; Clementina în *Mizantropul* de Molière regia Cristian Nacu, Cela din *O casă onorabilă* de Horia Lovinescu, Sofia Marcovna de Maxim Gorki, Eleonora Gorăscu în *Surorile Boga* de Horia Lovinescu, Olga în *Ulise și coincidențele* de Mircea Șeptilici, spectacole în regia Tiberiu Penția.

Anul 1972 este momentul în care artista Livia Doljan Ungureanu pendulează de la Teatrul de Stat din Turda, la Teatrul Național Târgu Mureș. Colaborarea cu regizorul Cristian Pepino, îi dă șansa să interpreteze rolul Femeia în *Gloria Moartea lui Joaquin Murieta* de Pablo Neruda, primul rol pe scena mureșeană (1973). Timp de șaisprezece ani însufletește treizeci și trei de personaje printre care: Mercy Lewis în *Vrăjitoarele din Salem* de Arthur Miller, regia Eugen Marcus; Agamemnon Dandanache în *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, regia Nicolae Scarlat; Doamna Miller în *O tinerețe!* de Eugen O'Neill, regia Zoe Anghel; Enona în *Fedra* de Jean Racine, regia Dan Micu; Domnișoara Cucu în *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian regia Raluca Iorga Mîndrilă; Raissa în *Sinucigașul* de Nicolai Erdman, regia Constantin Anatol. Rolul Charlotta în *Livada de vișini* de A. P. Cehov, în regia György Harag este un rol cheie ce răsplătește efortul artistic, constant, depus de-a lungul zecilor de stagiuni. Întâlnire artistică, deloc întâmplătoare, între două personalități artistice complexe, actor-regizor, întâlnire rodnică, ce a rămas în memoria peliculei, mărturie olmazică pentru noile generații de azi.

Actrița Livia Ungureanu Doljan își îmbogățește reușitele profesionale la Teatrul Național Târgu Mureș cu alte zeci de roluri exemplare, care au consolidat cariera sa artistică: Gherghina în *Fetele Didinei* de Victor Eftimiu; Anfisa în *Trei surori* de A.P. Cehov, ambele spectacole în regia lui regia Călin Florian; Soția lui Miller în *Intrigă și iubire* de Friedrich Schiller, regia Kincses Elemer; Mița Baston în *D-ale carnavalului* de I. L. Caragiale în regia Mircea Cornișteanu; Chiriachița în *Titanic vals* de Tudor Mușatescu, regia Tudor Chirilă. Interesant este că actrița a fost cooptată și în calitate de asistent de regie în spectacolul „Căutăm soție pentru tata” în regia lui Cristian Ioan. Din motive strict personale în anul 1989, Livia Ungureanu ia decizia de a părăsi colectivul artistic mureșean și acceptă să devină actriță la Teatrul de Nord din Satu Mare, pe a cărui scenă va ființa tulburătoare roluri ce ne-au rămas în memorie pentru totdeauna. Model artistic desăvârșit, Livia fascina prin tehnica unică de construcție a personajului încă de la prima lectură și până la ultima reprezentație. Intuiția cu care își imagina personajele ne captiva prin simplitate și autenticitatea lor. Nimic nu era gândit, spus sau făcut la întâmplare. Personaje de anvergură, complexe, completează maratonul carierei artistei: Celia Peachum în *Opera de trei parale* de Bertholt Brecht, regia Dumitru Lazăr Fulga; Baba în *Soție de rezervă* de Ray Cooney; Constanza *Trilogia vilegiaturii* de Carol Goldoni, ambele spectacole în regia Cristian Ioan. Maria Vasilievna în *Unchiul Vanea* de A.P. Cehov în regia lui Goange Marinescu, Mama în *Nunta mic burgheză* de V. Gombrovitz, regia Rolf Parschwitz. Am amintit câteva din rolurile reprezentative și continuăm cu cele la care am fost martori-prezenți, fideli discipoli, în calitate de actori debutanți, la început, iar mai apoi actori deplini ai scenei din Satu Mare: Nanou în *Al șaselea*

cer de Luis Michel Colla; Vera Igatievna în *Ekaterina Ivanovna*, *Fantoma Împărătesei* în *Turandot* de Carlo Gozzi; Titania în *Visul unei nopți de vară* de William Shakespeare, spectacole în regia lui Gelu Badea; Doamna Higgins în *Pygmalion* de G. B. Shaw; Nebuna Albă în *Stare de asediu* de Albert Camus regia Andrei Mihalache, roluri ce au încheiat grandioasa cariera a actriței Livia Ungureanu.

Personalități puternice ale teatrului mureșean, György Harag, Cornel și Marinela Popescu, Livia Ungureanu, au marcat puternic rădăcinile teatrului românesc din Târgu Mureș dar și generația tânără de actori și spectatori, iubitori ai teatrului secolului al XXI-lea. Amintirea lor ne onorează și ne emoționează păstrând un loc în inimile noastre pentru totdeauna.

REFERINȚE

- BANU, George, 2000. *Livada de vișini, teatrul nostru – Jurnal de spectator*, București: Editura Allfa.
- MICÓ, Ervin, 1985. In memoriam: Gheorghe Harag. *Revista Teatrul*, nr. 9, 1985, 80-82,
- NÁNAY, István, 1992. *Teatrul lui Harag György*, Budapesta: Pesti Szalon.
- PARHON, Victor, 1985. „Livada cu vișini” de A. P. Cehov (Teatrul Național din Tîrgu Mureș). *Revista Teatrul*, nr. 7-8, 1985, 98-102.
- POPESCU, Cornel, 1986. „Un personaj comic în neputința lui...”. *Revista Teatrul*, nr. 7-8, 1986, p. 152.
- SARVARI Eugenia, 2017. *Anton Tauf, Între vocație și damnare*, București: Cheiron.
- SCHNEIDER, Michel, 2010. *Morți imaginare*, traducerea din limba franceză de Mady Solomon, București: Editura Art.